

1846 – ИСТИНСКАТА РОЖДЕНА ГОДИНА НА ВАСИЛ ЛЕВСКИ

Георги Туртуриков

За живота, делото и трагичната гибел на Апостола на българската национална революция Васил Левски е писано и говорено много. Теоретично и научно са изяснение, макар и в различна степен, множество въпроси, отнасящи се до жизнения път, идейното развитие и величавата саможертва на тази колосална необятна личност от нашата възрожденска история. В това отношение е безспорен приносът както на българската, така и на чуждата историография. И все пак, както изтъква видният наш историк проф. Александър Бурмов, "... ние познаваме Левски сравнително добре само за периода от две години – от II. 1871 г. до героичната му смърт на бесилката в София през II. 1873 г. ... За по-ранните периоди от живота и дейността на Левски ние днес разполагаме с твърде малко документален материал"¹. Независимо че тези думи са изречени преди повече от три десетилетия, те съвсем не са загубили своя дълбок смисъл и актуално значение. Постоянните нови разкрития, които се правят, напълно закономерно допълват и дообогатяват представата ни за всепризнатия гений на българското национално-освободително движение. Множество от изяснените обаче на пръв поглед факти и обстоятелства от биографията на Васил Левски съвсем не са чак толкова категорични и необорими, колкото изглеждат, или поне не толкова, колкото на нас ни се иска да бъдат. И до днес например продължават научните спорове относно предателството, гроба на Дякона и генеалогията на неговия род. Повечето от твърденията по тези въпроси се базират само на устни сведения и разкази на действителни или мними съмишленици и последователи на Апостола. Това е обяснимо, като се има предвид оскъдният в доста отношения документален материал от онази епоха,

но на основата само на отделни изолирани случаи не трябва, а и не могат да се правят общи и категорични изводи. Подобни грешки има много и точно те ни дават възможност и ни позволяват да подложим на съмнение един общоприет и “безспорен” на пръв поглед факт, а именно – рождената година на Васил Левски.

Според застъпеното до този момент в съвременната историография становище Васил Иванов Кунчев е роден на 6 (18 нов стил) юли 1837 г. Съобразно с редица факти и обстоятелства от неговата биография се осмеляваме да твърдим обаче, че не посочената 1837, а 1846 година е истинската година, през която е роден Апостола на българската свобода. Доказателства в подкрепа на тази хипотеза съществуват (в противен случай не бихме и помислили да провокираме нечие съзнание), но на тях или не е обръщано достатъчно внимание, или, ако е сторено, то е било не дотам сериозно. Източниците, в които се съдържат въпросните доказателства, могат условно да се разделят на две групи: такива, които съдържат информация, оставена ни от самия Левски за него, и такива, които съдържат сведения за това какво другите са казали или написали за него приживе и след смъртта му. От своя страна доказателствата могат да се подразделят на преки и косвени.

Като единствено (засега) пряко доказателство в подкрепа на гореизложената хипотеза могат да се посочат непосредствените обяснения на самия Апостол, дадени от него пред извънредната комисия в София още по време на първия му разпит, проведен на 4. I. 1873 г.² Така на обичайните, рутинни при всеки разпит въпроси относно името, възрастта и занятието си Левски отговаря: “Васил, на баща ми – Иван, от Карлово съм (и) съм на двадесет и шест – двадесет и седем години, занятието ми е да облекчавам положението на българите и обикалях, за да им давам упование”³. Това изключително ценно свидетелство за възрастта на Апостола повдига най-малко два съществени въпроса: единия – относно характера и значението на източника, в който то се съдържа, а другия – относно достоверността на самата информация, която носи. Отговорът на първия въпрос е сравнително по-лесен независимо от проявената от турска страна канцеларска небрежност при оформянето на съответните документи. Макар че съдебно-следствените протоколи, в които са отразени споменатите думи на Левски, не са оригинални, а представляват преписи на оригиналните, те все

пак са надлежно изготвени и заверени, което им придава характер на официален писмен документ. Като такъв те са важен писмен исторически извор и ценно пряко доказателство в подкрепа на твърдението, че Дякон Левски е роден 1846 година. Отговорът на втория от поставените по-горе въпроси обаче е по-комплексен и изисква да се спрем на някои факти. Така например в бележките към източника, от който е изведен цитираният текст, се дава следното тълкуване относно неговата достоверност: “Васил Левски е роден на 6. VII. 1837 г., следователно по време на процеса е бил на 36 г. За грешка у преписвача не може да става дума, тъй като възрастта е отбелязана не с цифри, а с думи. Но че Левски е скрил точната си възраст, не трябва да ни учудва, понеже той изобщо няма за цел да казва истината пред турския съд”⁴. Това обяснение, освен че е твърде лаконично, е на всичко отгоре и неправилно. Вярно е, че то не поставя под съмнение автентичността на думите, изречени от Дякона, но пък им придава съвсем друг смисъл и съдържание. В действителност Левски разкрива част от истината за комитетска организация, защото е принуден да го направи – тя вече и без това е известна на съда. И затова признава, но само онова, което е установено от разпитите на арестуваните негови сподвижници. Останалата неразкрита по-голяма част от истината той не изопачава, а просто премълчава. При това го прави по един неповторим начин, като поема цялата отговорност върху себе си и не издава нито едно име. Благодарение на тази тактика съдът се озовава в един омагьосан кръг, а революционната организация се запазва до голяма степен непокътната. На фона на всичко това евентуалното “съзнателно укриване” на възрастта бледнее и е направо безпредметно. Нещо повече – то противоречи на поетата от Апостола огромна тежест на личната отговорност и на проявената му по този начин готовност за саможертва. Само чрез подобна ясно изразена позиция, а не чрез изопачаване на фактите относно собствената си личност, Левски успява да спаси народното дело.

Малко по-различно тълкуване на думите на Дякона ни дава Никола Гайдаров, който пише следното: “Както е известно, Левски е роден на 6. VII. 1837 г. и по време на процеса е бил на 36 години. Но изглежда, той съзнателно е намалил възрастта си. За грешка при записването в протокола не може да става дума, защото възрастта му е отбелязана с думи, а не с цифри. Очевидно неговата

цел е била да съкрати времето на своята дейност, като по този начин укрие участието си в легията на Раковски...”⁵. Въпросният текст възпроизвежда, или по-точно направо копира споменатия вече източник (вж. бел. № 4). Променен е само словоредът. Важното в случая е най-вече това, че и Гайдаров не поставя под въпрос автентичността на думите на Апостола. И той обаче се изкушава да даде свое обяснение на тези думи, като влага в тях ново противоречиво съдържание и с това още повече се отдалечава от истината. Вече бяха посочени някои основания, които правят нелогично умишленото намаляване на възрастта от страна на Дякона. Подобни действия с нищо не биха му помогнали и за евентуалното укриване на участието му в I българска легия в Белград през 1862 г., при положение че османските власти наистина са разполагали с доказателства за това. Точно обратното – те не разполагат с такива улики, при което Левски съвсем естествено им спестява тези подробности от своята биография, ограничавайки така действията в съда в рамките на вече известните му факти. За целта не е необходимо да прикрива възрастта си. Още повече че името, произходът, възрастта, местожителството и пр. са индивидуализиращи всяка една личност факти, в достоверността на които съдът в София лесно би могъл да се убеди (ако се съмнява в тях), като просто разпита заловените съратници на Апостола, неговите близки или някои от съгражданите му, сред които той е бил достатъчно известен. Но на процеса, напротив, не ни се демонстрира и най-малкото съмнение в тази насока. Ето защо, вместо да се занимаваме с разплитането на различни противоречиви съждения, можем съвсем естествено да се позовем за пореден път на казаното от Левски. Тогава и цялата истина относно възрастта му ще ни се разкрие в пълна светлина.

Ако след изложените дотук аргументи в подкрепа на лансираната от нас хипотеза приемем, че пред извънредния съд в София през януари 1873 г. Дякон Левски е изрекъл истината за възрастта си, то ни остава само да отговорим на въпроса защо всъщност споменатата възраст е някак си на пръв поглед неопределена – между 26 и 27 години. Практически при изчисляването на възрастта са възможни два подхода. Единият е да се зачитат само навършените години, а месеците от последната, незавършена година да не се броят. Ако е разсъждавал по този начин, Апостолът би трябвало

да посочи, че е точно на 26 или точно на 27 години, което явно се разминава с действително отразеното в протоколите. При втория възможен подход се прибъгва до закръгляне, като, ако месеците от ненавършената година са по-малко от шест, те не се броят и се зачита само навършената година, а ако са повече от шест, се зачита следващата, макар и незавършена година. Очевидно и в този случай Левски би трябвало да посочи само една определна година. Но след като не го прави, следва да заключим, че в действителност има някаква основателна причина за това. А тя не може да бъде друга освен една-единствена, именно, че не е нито на 26, нито на 27 години, а на 26–27 години, т.е. по средата или на 26 години и 6 месеца. Ето как, по един перфектен начин, Апостолът на свободата е зафиксирал с абсолютна точност истинската си възраст за идните поколения. Той не само че не я укрива или намалява, но напротив, още с първите си думи пред съда я афишира с достойнство и пред обвинителите си, и пред народа си. Такова е единственото правилно тълкуване, което може да се даде на фактите. И най-елементарните математически изчисления оттук нататък позволяват да се направи изводът, че ако в началото на онзи зловещ януари на 1873 г. титанът на нашето националноосвободително движение е на 26 години и половина, той безспорно е роден не на 6. (18). VII. 1837 г., а на 6. (18). VII. 1846 година.

Потвърждение на това, че е безсмислено да укрива истинската си възраст, ни дава самият Дякон още непосредствено след залавянето си. Така по време на предварителния разпит в Ловеч, макар и да не разкрива пред каймакамина своята самоличност, той индиректно споменава за възрастта си: “Попитаха първо В. Л(евски) отде е, а той отговори, че е родом от Търново, но баща му и майка му били избягали преди 25 години във Влашко и се заселили там”⁶. Информацията, извлечена от този текст независимо от факта, че е съзнателно изопачена в по-голямата си част, идва да потвърди, че в хода на разглежданите събития Васил Левски е на възраст най-малко 25 години и няколко месеца. Тази възраст, ако не се припокрива напълно със застъпената от нас в изложената хипотеза, поне се доближава максимално до нея и в никакъв случай не ѝ противоречи. Що се отнася до изопачените факти, Левски умишлено прибъгва до тях, за да не навлече на близките си, и най-вече на майка си, излишни неприятности, за да не им бъде в тежест

и за да им спести евентуалния тормоз от страна на властите. Отведен в Търново, той окончателно разбира, че е невъзможно повече да крие самоличността си, и споделя със заловените си другари: “Изповядах правото. Пашата притежава такива силни документи за моята личност, щото всяко по-нататъшно отказване ставаше безполезно”⁷. Категоричността, с която са изречени тези думи, за пореден път ни убеждава, че нито в Търново, още по-малко пък в София Левски има някаква основателна причина да укрива фактите и обстоятелствата, които индивидуализират неговата самоличност. И не само от този момент нататък, но и през целия си кратък живот той следва неотлъчно единствено правилната линия на поведение – на върховната саможертва в името на своето отечество. Такова вътрешно кредо е диаметрално противоположно и несъвместимо с тактиката на прикриване на самоличността, каквато някои автори се опитват да припишат на Дякона. Едното просто изключва другото и след като първото Апостола е доказал недвусмислено с делата си, за второто и дума не може да става.

За да сме още по-убедителни в защитата на лансираната от нас хипотеза, ще приведем в нейна подкрепа и някои от многото косвени доказателства, за които споменахме в началото на настоящото изложение. Така още първите биографи на Левски – Георги Яков Кирков и Захари Стоянов – налагат общопризнатото и до днес мнение, че Васил Левски е роден през 1837 г. “Васил Левски (впоследствие “дяконът”) – пише Г. Кирков – е роден в Карлово около Петровден в 1837 г. ...”⁸. В стремежа си да бъде по-точен, З. Стоянов пък ни дава една още по-неконкретизирана информация: “Васил Левски Дяконът се е родил в Карлово, Пловдивски окръг, два-три деня пред или после Петровден 1837 година...”⁹. Оттук не става ясно дали преди или след Петровден се е родил Левски и в кой точно ден е станало това. Въобще нито Г. Кирков, нито З. Стоянов ни посочват въз основа на какъв точно извор те обосновават своите твърдения. Нещо повече – самият З. Стоянов признава: “Ни библиотека, ни вестници, ни възпоминания, ни никакви си архиви съществуват, към които да може да се обърне бъдещият биограф на Васил Дякона”¹⁰. В резултат на това и двете споменати биографии ни затрупват с неточности и се заплитат във фрапиращи противоречия. Например, ръководейки се по собствената си датировка, З. Стоянов правилно отбелязва, че Левски увисва на бесило-

то на 35 – 36-годишна възраст, но на друго място в своето произведение той ни демонстрира абсолютна математическа неточност, заявявайки по повод замонашването на Дякона, че "... Това се случило навръх насами деня Св. Екатерина, 24. XI. 1857 г., когато Левски бил на 18–19 години..."¹¹. След като очевидно Левски по онова време е на 20 години и 4–5 месеца, значи тук става въпрос или за проявена небрежност, или (което е по-вероятно) сме свидетели на поредното разминаване в информацията, почерпена от различни източници. Същото се отнася и за сведенията, които ни дава Г. Я. Кирков. Той например твърди, че "... Левски се е отличавал с особена развитост, жив и впечатлителен характер..."¹² и че е бил "... една бодра и твърде рано развита натура..."¹³. Това безспорно е така, защото се потвърждава и от други източници. Как обаче да си обясним факта, че един такъв буден младеж се надява чак до 25-годишна възраст (т. е. до 1862 г.) вуйчо му да поеме грижата за по-нататъшното му образование? Като имаме предвид ранното физическо и духовно съзряване на личността през онази възрожденска епоха (факт, който намира своето правно отражение дори и в османските законодателни актове)¹⁴, ще ни бъде трудно да повярваме в подобно нещо. Единственият правилен логически отговор на поставения по-горе въпрос е, че тук става дума за грешка в датировката, а оттам и във възрастта. Иначе не е възможно Дяконът такъв буден, какъвто го познаваме и с такъв впечатляващ характер, с какъвто го описват съвременниците му, да се е "пробудил" толкова късно за времето си, когато личности на по 18–20 години са ставали вече учители, духовни водачи или революционни дейци, с две думи – народни будители. Примери за това много и не е за вярване, че именно Левски е едно от малкото изключения. Във връзка с това ще припомним само, че на 18 години Христо Ботев например е учител в бесарабското село Задунаевка, а друг български възрожденски деец, Бачо Киро, се изявява на учителското поприще дори и на много по-ранна възраст. Същото може да се каже и за един от близките съратници на Апостола – ломчанина Петър Берковски (1852 – 1892). На 14 г. той е вече ученик в Белградската духовна семинария, а на 20 учителства в Хасково. В спомените на Стоян Заимов, който е учител заедно с Берковски в Хасково през 1872/73 г., отбелязва, че в тамошното българско класно училище, което има две степени (основна и класна), се учат деца на възраст

от 5 до 16–18 години¹⁵. Този факт, а и изобщо състоянието на образователната ни система по онова време, ни дават сериозни основания да се съмняваме, че Левски, който през периода 1855 – 1858 г. е в Стара Загора, прекъсва обучението си във втори клас на старозагорското Светиниколско училище на възраст 21 години. Такива ни се представят фактите, ако ги съпоставим с 1837 г. като рождена година на Апостола. В много по-достоверни се превръщат те, ако вземем за изходна база годината 1846. Тогава същите събития ще се отнасят към 12-та година от живота на Левски. Звучи логично и правдоподобно на фона на казаното по-горе за българското възрожденско училище. В подкрепа на това трябва да изтъкнем и още един факт. Съратникът на Апостола, старозагорецът Кольо Ганчев, постъпва като ученик в споменатото Светиниколско училище почти на същата възраст, на която и Левски. К. Ганчев е с три години по-голям (съобразно нашата хипотеза) – роден е през 1843 г. – и съвсем естествено, когато идва в Стара Загора през 1855 г., Дякона го заварва в същото училище¹⁶. Въобще сред сподвижниците на Васил Левски има много негови връстници. Такива са не само Кольо Ганчев (1843 – 1876), но и Сава Младенов (1845 – 1876), Таньо Стоянов Куртев (17. IV. 1846 – 1876), Георги Данчов-Зографина (27. VIII. 1846 – 1908), Иван Тодоров Драсов (15. III. 1848 – 1901), Ангел Кънчев (1850 – 1872) и редица други.

Изложеното дотук красноречиво показва, че възприетата от нас датировка съвсем не е някаква произволна приумица. От позицията на тези нови схващания могат да се дадат логични обяснения на цяла верига от факти и обстоятелства, свързани с биографията на Апостола. Така съобразно с нашата хипотеза, през 1863 г. на 17, а не на 26 години Левски се записва в училището на Йоаким Груев в Пловдив, за да завърши своето класно образование. И вече през следващата 1864 г. на 18, а не на 27 години, както се смята досега, той става напълно подготвен правоспособен учител в село Войнягово. В подкрепа на това ни твърдение също има косвени доказателства. Например, когато Й. Груев споменава имената на по-известните си ученици, той казва, че сред тях има и “... няколко калугерчета, между които известния дякон Васил Левски”¹⁷. Като използва умалителното “калугерчета”, старият възрожденски деец едва ли има предвид един вече зрял 26–27-годишен мъж, какъвто е Левски по онова време според общоприетата досега версия. Точно

той, възрожденският учител, най-добре познава смисъла и значението на употребяваните думи и според нас ги е употребил абсолютно правилно по отношение на един свой 17 – 18-годишен ученик.

Поредно важно доказателство, макар и косвено, което идва да потвърди изнесената хипотеза, е едно писмо на Любен Каравелов до Райчо Попов – виден представител на българската емиграция в Румъния, един от учредителите и деен член на ТЦБК в Букурещ, подпомогнал щедро материално и финансово четата на Х. Димитър и Ст. Караджа, а по-късно и на Хр. Ботев. Ето какво гласи самото писмо:

“Райчо,

Пашапортът ви трябва да ми испроводите в Букурещ, и аз да го испрата за дете трябва. Аз ти вече казах, че тоя пашапорт не е за Панайота; а за едно момче русо, високо, на 26 годин, очи има руси, мустаки малки, разбра ли сега? Ако Райчо са бои да не отговаря, то не трябва да ми испрацате гореказаният пашапорт...

Твой Л. Каравелов

Букурещ 1872, Януар. 1.

Както Райчо е гарантирал пред власите, така и аз гарантирам, че Райчо няма да отговаря за нищо, защото аз отблизо познавам оная работа, за която се иска тоя пашапорт. Пак повтарям, ако Райчо се бои, то нека скъса тоя пашапорт, а аз ще да намеря друг.”¹⁸

Позволихме си да цитираме почти пълния текст на писмото, защото то поражда куп въпроси и е важно в няколко отношения. Първо, става дума за паспорт, чието нелегално изготвяне е свързано с редица опасности. Затова и в писмото се наемква за различни предпазни мерки и като крайна мярка – унищожаване на въпросния паспорт. Второ, този паспорт е необходим за нуждите на революционната организация. Подобен извод се налага от самосебе си, тъй като само революционната дейност може да бъде “оная работа”, която Каравелов така “отблизо” познава и която е свързана с толкова рискове и страхове. Трето, паспортът не е предназначен нито за Каравелов, нито за Панайот (по всяка вероятност П. Хитов), а за едно трето лице, на което трябва да бъде препратен.

Въпреки че името на това лице не е упоменато изрично в писмото, според подробно направеното му описание може да се приеме, че става дума именно за Левски. Той отговаря напълно на описанието, известна е ролята му на движеща сила на революционната организация и затова името му се пази в тайна – за по-голяма сигурност, а освен всичко друго по това време (януари 1872 г. според писмото) се намира в България, “за дете треба” най-вероятно да бъде изпратен и паспортът. Най-важната част обаче от въпросното описание е онази, която сочи възрастта на Апостола (според нашето тълкуване на писмото), а именно – 26 години. По отношение на достоверността на този факт не могат да се повдигнат каквито и да са основателни съмнения, тъй като възрастта е упомената във връзка с изготвянето на официален документ за самоличност. Следователно всякакви аргументи против, от рода например, че става въпрос за фалшификат или че е допусната грешка, ще са несериозни и безпочвени. Ето защо посочената, макар и по косвен път, възраст на Дякона е още едно доказателство в подкрепа на твърдението, че той е роден на 6. (18). VII. 1846 г. Съобразно споменатите по-напред принципи на изчисляване цитираната в горното писмо възраст на Апостола е закръглена към следващата, макар и ненавършена 26-та година от рождението му.

Друго косвено доказателство в защита на становището, че Васил Левски всъщност е по-млад, се съдържа в кореспонденцията на Апостола. Така в писмата си до Л. Каравелов и до Димитър Общи той си служи с обръщението “бай” (“байо”, “бае”)¹⁹. Известно е, че Каравелов е роден през 1834 (или 1835 г.). А за Д. Общи проф. Ив. Унджиев пише, че “... е роден около 1835 или 1836 г. Като по-възрастен Апостола го именува в някои свои писма бай Димитър”²⁰. При такава фактическа ситуация, ако се ориентираме по досегашната хронология и приемем за рождена година на Левски 1837-а, излиза, че възрастовата разлика между него и споменатите комитетски дейци е около 1 до 3 години, което от своя страна не дава сериозни основания за подобно обръщение, тъй като те са почти връстници. Ако обаче вземем 1846 г. за истинската рождена година на Дякона, то тогава въпросната разлика във възрастта ще е от порядъка на 10, че и повече години, при което посоченото обръщение се явява напълно закономерно и точно на място.

Накрая бихме искали да приведем и едно куриозно свидетелство в подкрепа на нашите твърдения. То се намира в биографията на Васил Левски от проф. Ив. Унджиев. Последният ни уверява, че когато през 1863 г. Левски се завръща в родното си Карлово, "... едва наболата брада му придава мъжествен вид"²¹. В този кратък цитат се съдържат поне две противоречия. Първо, разбираемо е да се говори за едва набола брада при един 17-годишен младеж, какъвто е Дякона по това време според изложената от нас версия, но за такава брада при един 26-годишен вече зрял мъж (според общоприетата версия) – това е, меко казано, необмислено. И второ, още първият биограф на Левски ни убеждава в неговата "особена развитост", или по-точно в това, че е бил една "твърде рано развита натура", която без съмнение не се е нуждала от каквато и да било брада, за да подчертае своята мъжественост.

В заключение ще се позовем и на една презумпция, която сами си позволяваме да наложим. Тя естествено засега е оборима, но бъдещите изследвания по темата "Левски" могат и да я превърнат в неопровержима истина. За какво по-точно става дума? За да се наложи през всичките тези десетилетия 1837 г. като рождена година на В. Левски, има най-малко две възможни причини: или някой през онази възрожденска епоха е почерпил устни сведения от някъде и след това надлежно ги е отразил в писмен вид, или, втората възможност – въпросните сведения са били писмени и като такива са и предадени за поколенията. И в двата случая се предполага, че е съществувала и е била възприета конкретна писмена историческа информация под формата на определена година. Годините обаче могат да се отразяват и като се записват само последните две. Този похват се използва и до днес, а е бил използван и от самия Левски. Ако това става с познатите ни цифрови означения, не би съществувал никакъв проблем при разчитането. Но ако се използват например арабските цифри или по-точно техните буквени еквиваленти от арабската азбука, тогава ще са необходими специални познания, защото въпросната рождена година на Дякона би могла да изглежда така: $\xi \lambda$, записана само с последните две цифри от годината. Всеки некомпетентен четец или преписвач би констатирал, че в случая става дума за двете цифри – "тройка" и "седмица", като "тройката" е случайно обърната. Последното обаче не е задължително, ако изписването не е чак толкова прециз-

но. Оттук следва и погрешният извод, че съответната година е 37-а (или /18/37-а). В действителност зад тези означения се крият други две цифри – “четворка” и “шестица”, което навежда на мисълта, че годината е 46-а (или /18/46-а). За по-голяма нагледност ето и останалите означения, като не претендираме, че сме прецизни при възпроизвеждането им: 1 – λ, 2 – Ϛ, 3 – ϛ, 4 – ξ, 5 – ο, 6 – λ, 7 – V, 8 – Λ, 9 – Ϙ, 10 – λ · . Горните разсъждения са само едно предположение, а дали то ще се възприеме, или не, е въпрос на бъдещи проучвания и доказване.

След всичко казано дотук се налагат някои обобщения. Основната констатация е, че независимо от липсата на достатъчно красноречив изворов материал ние имаме сериозни основания да се съмняваме в достоверността на възприеманата досега рождена година на Апостола. От друга страна, съществуват множество аргументи, които ни позволяват да приемем за абсолютно меридавни думите му, отнасящи се до възрастта му. Според тях, когато се изправя пред съда в София, Васил Левски е само на 26 – 27 години, или по-точно на 26 години и 6 месеца, от което следва, че е роден през месец юли 1846 г. Изтъкнатите фактически противоречия в досегашните биографии на Апостола, както и обстойно представените доказателства в подкрепа на изложената хипотеза, дават възможност да се изгради на съвсем друга основа една нова, много по-правдоподобна хронологична картина на събития и фактите от живота на Дякона. Представена накратко, тя изглежда по следния начин:

6. VII. (по ст. ст.) или 18. VII. 1846 г. – Апостола се ражда в Карлово.

1846 – 1855 – до 9-годишна възраст живее и учи в родния си град.

1855 – 1858 – от 9 до 12-годишна възраст живее и учи в Ст. Загора под опеката на вуйчо си йеромонах Василий.

1858 – завръща се в Карлово и приема монашески сан. Получава духовното име дякон Игнатий.

1859 – на 13-годишна възраст е ръкоположен за йеродякон.

1861 – на 15 години, вече пълнолетен според тогавашните османски закони, решава да се посвети на народното дело.

1862 – 16-годишен напуска Карлово, открадвайки коня на вуйчо си, за да се озове в Белград, където се записва в I българска легия на Г. С. Раковски.

1863 – на 17 години се завръща в България. Арестуван е и попада в затвора в Пловдив, където прекарва около 3 месеца. След освобождаването си посещава класното училище на Й. Груев и така всъщност завършва образованието си.

1864 – на Великден отрязва сам косите си и се разкалугерява.

1864 – нач. 1867 – на 18 – приблизително 21-годишна възраст учителства последователно в селата Войнягово, Еникьой и Конгас.

1867 – април – август, 21-годишен участва като знаменосец в четата на Панайот Хитов.

1867 – 1868 – записва се във II българска легия в Белград.

1869 – 1872 – от 23 до 26 ½-годишна възраст развива активна революционна дейност из вътрешността на страната. Разкрива неповторимия си творчески гений, като създава една уникална по своята същност вътрешна революционна организация.

1872 – призори на 27 декември Левски е заловен от турската полиция в Кърчинското ханче.

4. I. 1873 – по време на първия разпит пред съда в София Левски разкрива самоличността си и ни оставя чрез протоколираните му думи единственото пряко доказателство за възрастта си.

6. II. (по ст. ст.) 1873 – Апостолът на българската свобода е обесен в София на възраст точно 26 години и 7 месеца.

Ето как всъщност не на 25, а на 15 – 16-годишна възраст Дякона поема по трудния, но безпримерно величав път. В това се изразява титаничното, гениалното и неповторимото в неговия образ. Защото да посветиш себе си на отечеството си още на такава възраст, да му служи неуморно в името на едно по-добро бъдеще и накрая да умреш за това едва в разцвета на своята младост – това е величие, до което малцина могат да се докоснат. Дълбок поклон пред такава личност!

БЕЛЕЖКИ

¹ **Бурмов, Ал.** Формирането на Васил Левски като революционер. – В: сб. Велик и безсмъртен, Пловдив, 1963, с. 13–27.

² За точната датировка на заседанията на съда и проведените разпити вж. **Гайдаров, Н.** Процесът срещу Васил Левски и революционната организация. С., 1987, с. 124.

³ Сб. Васил Левски и неговите сподвижници пред турския съд. (под ред. на Ал. Бурмов), С., 1952, с. 166.

⁴ Пак там, с. 435.

⁵ **Гайдаров, Н.** Извънредният съд. – Отечество, бр. 14, 1986, с. 18; Процесът срещу..., с. 163.

⁶ **Унджиев, Ив.** Васил Левски. Биография. С., 1967, с. 326.

⁷ **Стоянов, З.** Васил Левски. Четите в България. Христо Ботев. С., 1980, с. 85–86; **Унджиев, Ив.** Цит. съч., с. 328.

⁸ **Кирков, Г.** Васил Левски (Дяконът). Черти от живота, дейността и трагическата му кончина. С., 1882, с. 3 и сл.

⁹ **Стоянов, З.** Цит. съч., с. 23.

¹⁰ Пак там, с. 22.

¹¹ Пак там, с. 25.

¹² **Кирков, Г.** Цит. съч., с. 3 и сл.

¹³ Пак там.

¹⁴ Отомански закон за наказанията (превод на Стоил Д. Попов). II изд., Русе, 1881. Чл. 40 на същия закон гласи: “Виновният, ако не е пълнолетен, не се осъжда на наказанието, определено за извършената му вина...” С бележка, изведена под линия, преводачът прави кратък коментар на въпросния чл. 40 и отбелязва следното: “Според общите европейски начала пълнолетието в наказателното дело се счита от 16 години. Обаче отоманските законодатели, водими от по-раношното развитие на източните жители, считат това пълнолетие от 15 години. Това се установява от едно окръжно от 8 Сафер 1291 (1874 г.)”.

¹⁵ **Каракостов, Ст.** Левски в спомените на съвременниците си. С., 1987, с. 245 и сл.

¹⁶ Сб. **Будители** на нацията (състав. Дойнов, Д.). С., 1969, с. 289 и сл.

¹⁷ **Груев, Й.** Моите спомени. Пловдив, 1906, с. 26.

¹⁸ **Страшимиров, Д. Т.** Васил Левски. Живот, дела, извори. Т. 1. С., 1929, с. 530.

¹⁹ Пак там, док. №№ 67, 71, 107.

²⁰ **Унджиев, Ив.** Цит. съч., с. 224.

²¹ Пак там, с. 60.